

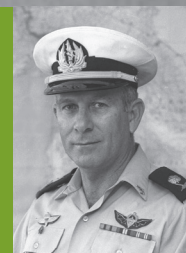
לא היה מצור ימי

בניגוד למה שכתבה סא"ל דלית כספ־שכנר במאמרה "האיום: מצור ימי" ("מערכות" 430, אפריל 2010) - הספקת הנפט לישראל לא פסקה אפילו לשעה אחת במהלך מלחמת יום הכיפורים ובימים שלאחר מכן

מטאטא על התורן לאחר אחד הקרבות הימיים במלחמת יום הכיפורים שבהם הטביעו סטילים של חיל הים ספינות אויב המצרים נכשלו במאמציהם לחסום את הספקת הנפט לישראל הן משום שישראל מצאה דרכים חלופיות להמשיך את שיט מכליות הנפט והן משום שחיל הים הכה את חילות הים של מצרים ושל סוריה

אלוף (מיל') זאב אלמוג
מפקד זירת ים סוף במלחמת
יום הכיפורים, מפקד חיל הים
בשנים 1979-1985

נועה הימית דרך מצר מילאן כפי שעתה בזמן המלחמה. הפסקת השיט במפרץ סואץ - בין 26 באוקטובר ל'21 בנובמבר 1973 - הייתה ביוזמת ישראל ונועדה לאפשר לחיל הים לסרוק את המפרץ ולוודא שנתבי השיט נקיים ממוקשים. מדובר היה אפוא בהפסקה טכנית וזמנית, והיא כלל לא השפיעה על הספקת הנפט לישראל.

נכון ציינה הכותבת במאמרה: ש"בסך הכול עד 24 באוקטובר 1973 נרש-מו בנמלי ישראל יותר מ-200 כניסות ויציאות (כולל בים סוף)" - אך יש להדגיש שתנועת כלי השיט התנהלה בהיקף שהיה דומה לזה שבימי שגרה, ובכלל זה תנועת מכליות הנפט לישראל.

מחברת המאמר מצטטת מדברי אלון
בני תלם ש"ישראל הייתה קרובה להת-
מוטטות של מערך הספקת הדלק דרך
קו צינור אילת-אשקלון (קצא"א) בשל
ההסגר בדרום ים סוף". אולם לקביעה
הזאת אין שחר! כפי שצינתי, מדינת
ישראל לא סבלה ממחסור בנפט בכל
מהלך המלחמה או בימים שלאחר מכן.
יתר על כן, היא אף מכרה נפט לגור-
מים שונים. פניתי לאנשי מנהל הדלק
בישראל וקיבלתי מהם את הנתונים
על הספקת הנפט לישראל ועל צרי-
כתו בחודשים שקדמו למלחמת יום
הכיפורים ובמשך כל 1974. גם מפעילי
השדה באבו־רודס אישרו שהספקת
הנפט לא השתנתה בכל מהלך התקופה
הזאת. לעומת זאת המצרים, שמיקשו
את מצר יובל, "ירו לעצמם ברגל": מכ-
לית יוונית ("מריפלה") שפעלה בשירו-
תם עלתה על מוקש מצרי, וכך נחסמה
תנועת הנפט למצרים וממנה, בעוד שי-
שראל המשיכה להזרימו לצרכים שלה.

כך הוסר הסגר המצרי במצרי באב אל־מנדב

A map of Israel with various locations labeled in Hebrew. The labels include: ראס שח'יר (Ras Shaiir), א-מור (A-Mor), מוקשים (Mokshim), ראס כניסה (Ras Kishit), שארם א-שיח' (Sharim A-Shayich'), ראס מחמד (Ras Mahmud), מזר יאב (Mazr Yab), גזרת סירים אלימים (Gzeret Sirim Alimim), עירדקה (Eirdaka), and שדואן (Shduan). There are also some smaller, less legible labels like 'עליון' and 'פדון'. A dashed box highlights the area around 'מוקשים' and 'ראס כניסה'. An arrow points from 'ראס כניסה' towards 'שארם א-שיח'.'

תגובה 63

בעיקר בניתוק הספקת הנפט אליה מאיראן דרך הים האדום וממפרץ סואץ... לכן הוטלה על הצי המצרי המטרה האסטרטגית לפגוע בספנות הנפט לישראל. את המצור הטיל הצי המצרי במצרי באב אל-מנדב - הרחק מעבר לטווח הפעולה של חיל הים הישראלי - בזירת ים סוף באותה העת. פעילותו של הצי המצרי במצרי באב אל-מנדב נמשכה עד ינואר 1974 והייתה יעילה מאוד. הראיה לכך היא שאחת הדרישות הראשונות של ישראל לקראת החתימה על הסדר הביניים הייתה הסרת המצור הימי בים סוף".

- פעולה צבאית תיחשב יעילה אם היא השיגה את מטרתה. כאמור, המצרים נכשלו במאמצייהם לחסום את הספקת הנפט לישראל, מכיוון שישראל מצאה דרכים חלופיות להמשיך את שיט מכ- ליות הנפט - הן בנתיבים עוקפים (דרך הים התיכון במקום דרך הים האדום) והן באמצעות הזרמת הנפט ממפרץ סואץ במשך כל ימי המלחמה ובימים שלאחר מכן. שני המהלכים האלה היו תוצאה של שליטת חיל הים בנתיבים החלופיים - שליטה שהושגה הודות למכות המוחצות שספגו הסורים והמצרים מחיל הים של ישראל בשתי הזירות.
- בניגוד לתיאור של מחברת המאמר, הסרת הסגר המצרי בים האדום (שכא- מור היה חסר משמעות) נבעה מהסרת המצור שהטילה ישראל על הארמיה המצרית השלישית (בין היתר באמצעות חיל הים) ולא מחמת המחסור של ישראל, כביכול, בנפט כפי שניסו המצרים להציג זאת בדיעבד.³ הנתונים האלה ונתונים נוספים מופיעים במאמרים שפירסמתי ב"מערכות"⁴ ובביטאון הצי האמריקני.⁵

האיום מצפון אפריקה

עוד נאמר במאמר: "על נתיב השיט המרכזי יכולות לאיים מדינות צפון אפריקה החול- שות עליו. אם רוצים לקיים תנועה חופשית של אוניות סוחר בתקופות חירום, יש אפוא לקיים שליטה צבאית על מרכז הים התיכון

באופן שיאפשר ליווי לאורך החלקים המאוימים של נתיב התנועה המרכזי. פעילות של צי אויב במרכז הים התיכון - החל בתשאול אוניות סוחר המיועדות לפקוד את נמלי הארץ, עבור דרך הסטתן מנתיביהן וכלה בפגיעה בהן - עלולה לשבש קשות את התנועה הימית אל מדינת ישראל עד להפסקתה כליל". על כך אני רוצה לומר את הדברים הבאים:

- התקדים של מלחמת יום הכיפורים - שבמהלכה ניסו המצרים (על פי הודאתם) ליירט אוניות שלנו, לרבות במרכז הים התיכון, וכשלו - ידוע מן הסתם למדינות צפון אפריקה. לתקדים ההיסטורי הזה היו ויהיו, להערכת, השלכות על המוטיוציה של מדינות צפון אפריקה להתנכל לשיט הישראלי, והוא עשוי להרתיע גם בעתיד.⁶
- מוצר היצוא המרכזי של מדינות צפון אפריקה הוא נפט, ולכן הן פגיעות במידה רבה לפ- עולות תגמול של ישראל. לכן ספק גדול אם הן ירצו ליזום פגיעה בחופש השיט של ישראל מול חופיהן. מכל מקום, הן מעולם לא עשו זאת גם כשעוצמתו של חיל הים הישראלי נפלה בהרבה מעוצמתו היום. (אין זה סותר, כמובן, את הצורך להסיט בעת חירום - מט- עמי זהירות - את תנועתן של אוניות הסוחר הישראליות לנתיבים צפוניים לאורך יבשת אירופה).
- חיל הים של ישראל מצויד כיום בסטי"לים מדגם סער 5 ובצוללות מדגם דולפין וכן בי- חידות מנוסות של שייטת 13. אלה מסוגלים להנחית מכות קשות גם על מדינות צפון אפריקה. תגובה צבאית מוחצת נגד מקור הפרעה לחופש השיט של ישראל באמצעות הכוחות האלה במתכונת הפעולות במלחמת יום הכיפורים עשויה להרתיע מפני המשך ההתנכלויות. לכלים האלה יש גם יכולת לשהות זמן רב יחסית מחוץ לנמלי הבית הפגי- עים - וזה היה אחד השיקולים בתכנונם. גם כוח נחיתה המבוסס על נחתות מודרניות⁷ יוכל לתרום לכוח ההרתעה של צה"ל נגד הפרעות לחופש השיט של ישראל. בניית הכוחות האלה והרחבתם יהיו המענה המרכזי לשאלתה של מחברת המאמר המופיעה בכותרתו: "האם צה"ל בכלל, וחיל הים בפרט, ערוכים להגן על חופש השיט?" לעומת זאת, אין צורך להשיג שליטה צבאית במרכז הים התיכון או ללוות אוניות סוחר. הסיבה: אלה פעולות שמצריכות כוחות גדולים מאוד, ויעילותן מוטלת בספק. מדובר אפוא בפעילות סיזיפית.
- אשר לאיום הטרור בים שעליו כותבת המחברת - ראוי להזכיר שפעילות התקפית נקר-

צוללת דולפין של חיל הים בבסיס חיפה

חיל הים של ישראל מצויד כיום בסטי"לים מדגם סער 5 ובצוללות מדגם דולפין וכן ביחידות מנוסות של שייטת 13. אלה מסוגלים להנחית מכות קשות גם על יעדים רחוקים שישכנו את חופש השיט לישראל וממנה

הערות

1. מצר מילאן נמצא מזרחית למצר יובל ומקביל לו, ומשני צדדיו תוחמים אותו ריפי אלמוגים. מבין שני המצרים הוא הקרוב יותר לחוף של חצי האי סיני שהיה אז בשליטת ישראל. בשל כך ניתן היה לאבטח את המעבר בו גם באמצעות כוחות היבשה של צה"ל. כשנה לפני שפרצה מלחמת יום הכיפורים סימן חיל הים של ישראל את שולי מצר מילאן באמצעות מחזירי הד"ם שחוברו למוטות שנעצו בקצות הריף. כך הם הפכו לתמרורי ניווט בעבור כלי השיט הישראליים בדרכם למפרץ סואץ וממנו. בעקבות זאת נעשה מצר מילאן גם בטוח לשיט וגם מאובטח למעבר (ראו מפה). כל כלי השיט של ישראל עברו הן בזמן המלחמה והן בעיתות שגרה רק במצר מילאן. במלחמה שיגרו המצרים טילים לעבר ה"תמרורים" שהוצבו בריף - כנראה משום שבמכ"מים שלהם נראו אלה כמו כלי שיט.
2. כניסתה של "סיריס" למפרץ סואץ לא תואמה עם מפקדת זירת ים סוף. אילו נעשה התיאום כנדרש, הייתה המכלית מנותבת דרך מצר מי-לאן, וטביעתה הייתה נמנעת.
3. Rear Admiral Ashraf M. Refaat, "How the Egyptian Navy Fought the October War", U.S. Naval Institute, **Proceedings**, March 1995, pp. 94-97.
4. אלוף (מיל') זאב אלמוג, "חיל הים במלחמת יום הכיפורים", **מערכות** 350, ספטמבר-אוקטובר 1996, עמ' 25-31.
5. Rear Admiral Ze'ev Almog, Israeli Navy (Retired), "Israel's Navy Beat the Odds", **Naval Institute Proceedings**, Vol. 123, No. 3, March 1997, p. 106-108.
6. מאזן אימה דומה התקיים במימי מפרץ סואץ במשך שנים ארוכות, לרבות במלחמת יום הכיפורים, שבה גם מצרים וגם ישראל נמנעו לפגוע זו במתקני שאיבת הנפט של זו. פעילות המי-קוש והתקיפה של המצרים במלחמת יום הכיפורים כוונה נגד השיט ולא נגד מתקני הנפט.
7. כמו נט"ק "פלשת" אשר תיכנן חיל הים, ושעד כה לא נבנה - בין היתר מסיבות תקציביות.
8. בשנים 1979-1984 נלכדו 23 ספינות מחבלים, ושבע ספינות טובעו במעגני לבנון. כן יש להזכיר את אוניית המחבלים "מון לייט" שאותה טבע חיל הים בלילה שבין 14 ל-15 באפריל 1985 בנמל אנאבה שבאלג'יריה.
9. במלחמת המפרץ הראשונה נפלו טילי סקאד במפרץ חיפה, ובמלחמת לבנון השנייה נחתו קטיושות על נמל חיפה ועל המפרץ. עד "עופרת יצוקה" נורו מרצועות עזה טילים לעבר אשקלון ואף מצפונה לה, וב"עופרת יצוקה" נפגעה גם אשדוד מטיילים. הפעולות התוקפניות האלה פסקו רק כאשר האויב הוכה ונאלץ לשלם מחיר גבוה על התנכלויותיו.

דתית של ישראל נגד טרור ימי - אם זה טיבוע אוניות בשירות המחבלים ואם זה מעצר אוניות שהובילו מחבלים ואמצעי לחימה - השיגה בעבר הישגים רבים, ובהם החיסול המוחלט של פעולות הטרור הימי נגד ישראל מאז אפריל 1979.⁸

תפקידו של חיל האוויר בהגנה על חופש השיט

במסקנותיה כותבת המחברת: "לא ניתן להסתפק בשליטה הימית במובנה המסורתי. היא צריכה להיות משולבת בשליטה אווירית ובשליטה יבשתית המבטיחות את הסרת האיום גם מהנמלים וממבואותיהם... ביטחון נמלי ישראל נמצא באחריותה של רשות הנמלים".

● על כך יש לומר שהשליטה האווירית והשליטה היבשתית אינן מבטיחות את הסרת האיום מהנמלים וממבואותיהם. גם לא ניתן להטיל אחריות כזאת על רשות הנמלים.⁹ רק לאחר שהיכה חיל הים את חילות הים של מצרים ושל סוריה בחופיהם ובנמליהם הושג חופש שיט בים הפתוח, והמצור שהוטל על ישראל נותר על הנייר בלבד. צריך גם לזכור שעוצמתו של חיל האוויר עשויה להעניק שליטה מסוימת, אבל רק במעגלים הקרובים למדינת ישראל.

כיצד נגן בעתיד על חופש השיט

אשר לשאלת המחברת כיצד על צה"ל בכלל, ועל חיל הים בפרט, להיערך כדי להגן על חופש השיט ועל האינטרסים החיוניים של מדינת ישראל בים:

● אני מסכים עם המחברת ש"ההתמודדות העקיפה עם חופש השיט היא גם באמצעות שמירה על מלאים אסטרטגיים (דלק, מזון תרופות) לפרק זמן ארוך". אולם הצעד הזה,

אם ייושמו הלקחים והמסקנות הרלוונטיים ממלחמות העבר בנוגע למגבלות הכוח, ואם יובאו בחשבון היכולות שכבר מצויות בידי חיל הים והיכולות הנרחבות עוד יותר שיימצאו ברשותו בעתיד, לא ייאלץ צה"ל להילחם שוב את המלחמה שהייתה

עם כל חיוניותו, נועד להשלים את פעולות התקיפה או התגמול ובשום פנים אינו בא במקומו.

● בין 21 באוקטובר 1973 ל-3 בדצמבר 1973 ליווה חיל הים ואיבטח 14 אוניות סוחר. הליווי הזה התאפשר אך ורק הודות לחופש הפעולה שהשיג חיל הים כבר בימיה הראשונים של מלחמת יום הכיפורים באמצעות פעולות התקיפה שלו. אלמלא חופש הפעולה הזה, היה ליווי כזה מסוכן ובעצם ספק אם כלל יכול היה להתנהל - בוודאי שלא באפקטיביות. אין אפוא לראות בליווי של אוניות סוחר תחליף לפעולות התקיפה הממוקדות והמוחצות שיקדימו אותו.

● יש לבנות בהקדם נמל צבאי נוסף לחיל הים. נמל כזה עמד להיבנות בראשית שנות ה-80 בדרום הארץ בהתבסס על כספי מענק מארה"ב, ובנייתו התבטלה משיקולים זרים ופר-ליטיים. נמל כזה יוכל להפחית את סכנת הפגיעה בספינות חיל הים שכן הפיזור שלהן יהיה טוב יותר.

● מחויבותו של חיל הים בעת מלחמה לאבטח את השיט החיוני תקפה גם היום. אם ייושמו הלקחים והמסקנות הרלוונטיים ממלחמות העבר בנוגע למגבלות הכוח, ואם יובאו בחשבון היכולות שכבר מצויות בידי חיל הים והיכולות הנרחבות עוד יותר שיימצאו ברשותו בעתיד, לא ייאלץ צה"ל להילחם שוב את המלחמה שהייתה וגם לא יזדקק ל"הגדרה מורחבת של חופש השיט".